

Phong cách Hồ Chí Minh

MỘT GIÁ TRỊ DI SẢN VĂN HOÁ DÂN TỘC

PG&TS BÙI ĐÌNH PHONG*

Tư tưởng văn hoá Hồ Chí Minh là một bộ phận của văn hoá dân tộc, thống nhất với văn hoá dân tộc và nâng văn hoá dân tộc lên tầm cao mới, chất lượng mới. Trong tư tưởng văn hoá Hồ Chí Minh có một giá trị to lớn là phong cách Hồ Chí Minh. Nó bao gồm cả tư tưởng, hành động, đạo đức, phong thái, truyền thống và hiện đại, phương Đông và phương Tây, dân tộc và nhân loại, quá khứ - hiện tại - tương lai ..., nhưng rất Hồ Chí Minh, hết sức Việt Nam và Á Đông. Hồ Chí Minh được thế giới xếp vào dòng tinh thần của những con người làm nảy nở và tăng cường mối tương tác văn hoá và sự giao tiếp giữa các quốc gia, xích các dân tộc lại gần nhau. Người tiếp thu cái mới mà không mất gốc để luôn luôn sẽ vẫn là con người hiện đại tiêu biểu nhất cho dân tộc Việt Nam.

Tình hình hiện nay, hơn một phần ba thế kỷ sau ngày Hồ Chí Minh qua đời, bối cảnh quốc tế và trong nước đã có những biến đổi rất to lớn và sâu sắc về nhiều mặt. Nhưng phong cách Hồ Chí Minh vẫn hiện thân cho một nét đẹp của lối sống văn hoá hiện đại, cho hôm nay và cho mai sau. Đúng như O.Mandenxtam đã nhận xét: "Qua phong thái thanh cao, trong giọng nói trầm ấm của Nguyễn Ái Quốc, chúng ta như nghe thấy ngày mai, như nghe thấy sự yên tĩnh mênh mông của tình hữu ái toàn thế giới... Từ Nguyễn Ái Quốc đã toả ra một thứ văn hoá, không phải văn hoá Âu Châu, mà có lẽ là một nền văn hoá tương lai"⁽¹⁾.

Văn hoá có một cách tiếp cận là hiểu biết. "Trong mọi điều hiểu biết, thì hiểu biết làm người, hiểu biết xử sự và xử thế, đối với bản thân, gia đình,

xã hội và thiên nhiên, là biểu hiện đẹp đẽ nhất của văn hoá. Và xử sự, xử thế trong xã hội có áp bức, bóc lột giai cấp, dân tộc và con người, là làm cách mạng. Từ sự hiểu biết gốc rễ ấy, văn hoá toả ra trên các mặt của cuộc sống, là sự thể hiện rõ nét của một nền văn minh"⁽²⁾.

Như vậy, lối sống văn hoá hiện đại cần đến một phong cách ứng xử, phong cách xử sự, xử thế, *vươn tới một tầm cao là làm cách mạng*. Cách mạng và văn hoá tuy hai mà một, một nhưng lại là hai. Làm cách mạng là chống áp bức, bóc lột, bất công, nhằm giải phóng dân tộc, giải phóng xã hội, giải phóng con người. Đó thực sự cũng là nhiệm vụ của văn hoá. Bởi vì "sự nghiệp văn hoá quan trọng nhất của Hồ Chí Minh là đã lãnh đạo toàn dân đánh đuổi giặc ngoại xâm trong thời đại mới, giành lại cho nhân dân những quyền sống của con người, một cuộc sống có văn hoá"⁽³⁾.

Phong cách Hồ Chí Minh là một *chỉnh thể* bao gồm *phong cách ứng xử, phong cách làm việc, phong cách tư duy, phong cách diễn đạt, phong cách sinh hoạt*. Mỗi mặt trong hệ thống phong cách Hồ Chí Minh có thể bao hàm nhiều mặt khác. Bài viết này không đi vào tất cả các mặt, mà trên cơ sở nghiên cứu các phương diện của nhà văn hoá lớn Hồ Chí Minh, tập trung vào một điểm nhấn như là những nét đẹp của lối sống mới, lối sống có lý tưởng, đạo đức, văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hoà truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa

* HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

văn hoá của nhân loại.

Về mặt trí tuệ, Hồ Chí Minh uyên thâm cả Đông, Tây, kim, cổ, thể hiện tài năng trên mọi lĩnh vực, nhưng lúc nào cũng khiêm nhường, không muốn đứng cao hơn người khác. Nhà nghiên cứu người Mỹ, Gabriel Cônco, đưa ra lập luận bác học về “phong cách giấu mình của Hồ Chí Minh làm cho Người càng được quần chúng tin nhiệm, bởi vì đó là phong cách vừa khiêm cố, vừa rất đáng tin”⁽⁴⁾.

Về mặt tình cảm, Hồ Chí Minh có trái tim mênh mông “ôm cả non sông mọi kiếp người”, “nâng niu tất cả chỉ quên mình”. Người dành tình thương yêu cho dân mình, cho nhân loại, bốn phương vô sản, bốn biển đều là anh em. Đó là sự kết hợp chủ nghĩa yêu nước và chủ nghĩa quốc tế vô sản, có lý có tình.

Về mặt hành động, Hồ Chí Minh là bậc đại Trí - đại Nhân - đại Dũng, nghị lực, bản lĩnh, nhạy bén, sáng tạo, đổi mới, nhưng cũng rất mềm dẻo; kiên quyết phá huỷ cái cũ mà xấu, làm cái mới mà hay. Theo Người, mặc dầu “thói quen rất khó đổi. Cái tốt mà lạ, người ta có thể cho là cái xấu. Cái xấu mà quen, người ta cho là thường”⁽⁵⁾, nhưng “chẳng có việc gì là không thể đổi mới”⁽⁶⁾.

Về mặt tư tưởng, Hồ Chí Minh tiếp thu truyền thống nhân văn từ cổ đại đến hiện đại mà đỉnh cao là học thuyết Mác - Lênin, cả Đông và Tây, đem lại nội dung mang tính hiện thực và tính chiến đấu cao. Từ kết quả của một *phong cách tư duy độc lập, tự chủ, sáng tạo* dẫn tới hình thành tư tưởng cách mạng - khoa học - nhân văn. Hồ Chí Minh am tường “*Ngũ tri*” (*Tri kỷ, tri bỉ, tri thời, tri túc, tri biến*) và nắm được tính chất độc đáo của tư duy phương Đông, một tư duy được đánh dấu bởi hoài bão tìm kiếm sự thống nhất của vũ trụ, sự hài hoà giữa những mâu thuẫn, trực giác và tính tổng hợp. Thâu thái những giá trị văn hoá Việt Nam: Kính già, yêu trẻ, trọng nghĩa, khinh tài, sống có tình, có nghĩa, ý thức cộng đồng, tập thể..., nhưng đồng thời Hồ Chí Minh cũng thâm nhập phương Tây dễ dàng, tự nhiên, nói như Etmông Misôlé (Edmond Michelet) thì “Hồ Chí Minh rất Pháp”. Còn Muixtơ thì cho rằng: “Cụ Hồ nổi lên như là người Á Châu nhất của Á Châu, nhưng lại là người dễ dàng tiếp xúc nhất với tinh thần của Châu Âu”⁽⁷⁾. Người đã khai thác chất lý tính và khoa học, phương pháp phân tích, nhất là phân tích duy vật biện chứng Mác xít. **Xuất phát từ thực tế Việt Nam, một thực tế cháy bỏng khát vọng giải phóng dân tộc, Hồ Chí Minh hướng tầm nhìn ra thế giới, nghiên cứu mọi tư tưởng, học thuyết, chất lọc cái hay, cái tốt trong Nho giáo, Phật giáo, Lão giáo, Thiên chúa giáo, nghiên cứu. sâu**

chủ nghĩa Tam dân của Tôn Trung Sơn, tư tưởng cách mạng tư sản, thuyết bất hợp tác, bất bạo động của Găngđi. Với linh hồn của chủ nghĩa Mác-Lênin là phép biện chứng duy vật, Hồ Chí Minh phân tích, mổ xẻ những giá trị truyền thống, Đông, Tây, kim, cổ, tìm cho mình những hạt nhân hợp lý. Chính vì vậy, tuy lãnh đạo cách mạng phản đế - phản phong, nhưng Người vẫn sử dụng một số người từng tham gia bộ máy cao cấp của triều đình cũ, từ vua đến quan, vào guồng máy cao cấp của chính quyền cách mạng, không phân biệt đối xử với người hoàng tộc. Kêu gọi nhân dân kiên quyết chiến đấu chống thực dân hiếu chiến Pháp, xâm lược Mỹ, nhưng Hồ Chí Minh vẫn kính trọng nhân dân Pháp, Mỹ và nền văn hoá của các dân tộc đó. Đây vit Hanbơxtơn viết: “Ông Hồ đã dùng tới nền văn hoá và tâm hồn của kẻ địch của ông”⁽⁸⁾. Đúng là một phong cách ứng xử “*vô tiền khoáng hậu*”.

Giăng Xanhtơni, người thay mặt Chính phủ Pháp đàm phán với Chính phủ Hồ Chí Minh trong thời gian 1945-1946 và viếng Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Hà Nội năm 1969, tác giả hồi ký Một nền hoà bình bị bỏ lỡ, đến cuối đời đã phải thú nhận “Hồ Chí Minh là người đã đánh đắm cả chế độ thực dân Pháp, nhưng lại vẫn là bạn của nước Pháp”⁽⁹⁾.

Về đời sống riêng tư: Xét trên nhiều phương diện, Hồ Chí Minh không có chút gì riêng tư cho mình. Trong *Di chúc*, Người viết về *việc riêng* như sau: “Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận, chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa. Sau khi tôi qua đời, chớ nên tổ chức diếu phúng linh đình, để khỏi lãng phí thì giờ và tiền bạc của nhân dân”.

Rõ ràng cuộc sống riêng của Người đã hoà làm một với hoài bão lớn nhất mà Người đã theo đuổi là giải phóng dân tộc, giải phóng xã hội, giải phóng con người. Nhưng Hồ Chí Minh lại thích sống một cuộc đời dân dã “với cái nhà nho nhỏ, nơi có non xanh nước biếc để câu cá, trồng hoa, sớm chiều làm bạn với các cụ già hái củi, em trẻ chăn trâu, không dính líu gì với vòng danh lợi”.

Hồ Chí Minh có *một phong cách sinh hoạt* rất đặc biệt, nói như Nêru - Thủ tướng Ấn Độ, đó là “một con người không nghĩ gì đến mình, giản dị và khiêm tốn. Người không tự giam mình trong tháp ngà. Về cơ bản, Người là một con người của quần chúng”.

Là một nhà cách mạng chuyên nghiệp, nhà chính trị lão luyện, Hồ Chí Minh vững niềm tin, rất

lạc quan, yêu đời, ung dung thư thái, viết Di chúc vẫn thanh thản, nhẹ nhàng. Người hướng về và quan tâm giới trẻ, bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau "vừa hồng vừa chuyên" để kế thừa sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội, kế tục công cuộc đổi mới ở Việt Nam trên nền tảng chủ nghĩa Mác-Lênin. Người gắn bó với thiên nhiên và có tầm nhìn xa rộng về bảo vệ môi trường khi bàn về hoá táng sau khi qua đời và trồng cây thành rừng để tốt cho phong cảnh và lợi cho nông nghiệp (Bác đã bàn tới vấn đề "trồng cây gây rừng" từ cuối năm 1959 đầu 1960).

Bằng một nhân cách hoàn hảo, Hồ Chí Minh hiện thân cho lối sống văn hoá hiện đại với lòng nhân ái bao la, tình yêu dân tộc và nhân loại, hồn nhiên giản dị, liêm khiết và vô cùng khiêm tốn, kiên quyết lên án mọi biểu hiện sùng bái cá nhân, đấu tranh kịch liệt chống sự tha hoá của quyền lực... Tất cả những điều đó tạo nên sự vĩ đại và sức hút mãnh liệt của Hồ Chí Minh đối với nhân loại và cổ vũ các thế hệ mai sau. Xã luận báo Chiến đấu - Cơ quan Trung ương Mặt trận dân tộc Antiêri ra ngày 6/9/1969 nhấn mạnh: "Người ta không thể là nhà cách mạng trong những việc lớn mà lại thiếu sót trong những việc nhỏ"⁽¹⁰⁾.

Theo quan điểm của Xanvađo Agiendê thì một nhà hoạt động chính trị không thể thiếu ba đức tính cơ bản là liêm khiết, nhân đạo và vô cùng khiêm tốn, Hồ Chí Minh là tiêu biểu cho tấm gương đó. Và, "nếu so sánh với vũ khí thì điều đó quan trọng không kém tất cả vũ khí của Hạm đội 7"⁽¹¹⁾.

Hồ Chí Minh đã sống và đấu tranh trong thời kỳ cách xa chúng ta hàng mấy chục năm, nhưng Người rất hiện đại. Người đã kết hợp một cách biện chứng vấn đề dân tộc và giai cấp, chủ nghĩa yêu nước chân chính và chủ nghĩa quốc tế vô sản trong sáng, giữa phương Đông và phương Tây, lý tưởng và tình cảm, truyền thống và cách mạng, đức trị và pháp trị... Đặc biệt nổi lên ở Người là phong cách làm việc mà hàng đầu là tác phong quần chúng. Gương sáng Hồ Chí Minh cho thấy rằng, là người cách mạng, người cộng sản, người lãnh đạo trong điều kiện Đảng cầm quyền thì phải thấu suốt điều cốt lõi của dân chủ xã hội chủ nghĩa là thực hiện quyền làm chủ của nhân dân lao động trên ba mặt gắn bó và tác động lẫn nhau chặt chẽ là dân quyền, dân sinh, dân trí. Chung quy cách mạng là động viên con người để giải phóng và mang lại hạnh phúc cho con người. Vì vậy phải dựa vào dân, phát huy lực lượng của dân. Phong cách Hồ Chí Minh là sâu sát quần chúng, lắng nghe, học hỏi và

hiểu dân chúng. Theo Người, "lãnh đạo và làm cán bộ tức là suốt đời làm đầy tớ trung thành của nhân dân"⁽¹²⁾. Phương châm Người đề ra là "sao cho hợp lòng dân". Phong cách Người thực hiện là "đạo làm gương", dám chịu trách nhiệm, dám tự phê bình mình. Người còn nêu gương về phong cách trong vấn đề dân chủ nội bộ. Phạm Văn Đồng kể lại rằng, trong các kỳ họp cơ quan lãnh đạo Đảng và Nhà nước, Bác muốn mọi người đều có cơ hội phát biểu ý kiến. Khi Người gợi ý thảo luận mà thấy anh em do dự, có ý không tán thành thì Người nói ngay: "Minh có ý kiến như vậy, nếu các chú thấy không được, thì mình rút"⁽¹³⁾.

Trong làm việc, Hồ Chí Minh có tác phong khoa học, sâu sát, cụ thể, cẩn thận, đặc biệt chú ý kiểm tra việc thực hiện và rút kinh nghiệm. Người phê phán tác phong "đẩy túi quần thông báo, đẩy túi áo chỉ thị mà công việc vẫn không chạy"⁽¹⁴⁾. Hoặc "nghị quyết một đường, thi hành một nẻo"⁽¹⁵⁾. Người chỉ rõ: "Các đồng chí ở huyện phải xuống xã mà xem xét, kiểm tra, chớ làm theo lối quan liêu, tỉnh gửi giấy về huyện, huyện gửi giấy về xã. Giấy không thể che rét cho trâu bò được"⁽¹⁶⁾.

Tư tưởng Hồ Chí Minh dễ dàng thấm sâu vào lòng người không chỉ vì người luôn nói đi đôi với làm, mà còn nhờ phong cách diễn đạt chân thực, ngắn gọn, trong sáng, giản dị, dễ hiểu. Tấm gương Người để lại cho chúng ta trong phong cách nói và viết là phải xác định rõ nội dung, đối tượng, mục đích, phương pháp. Phải chống thói ba hoa, viết vừa dài, vừa rộng. Phải học cách nói của quần chúng, vì đó là cách nói thiết thực, giản dị, rõ ràng như ca dao, tục ngữ của nhân dân, là "những hòn ngọc quý".

Tóm lại, phong cách Hồ Chí Minh đã nâng cao tầm vóc nhà văn hoá lớn Hồ Chí Minh. Và, như Phạm Văn Đồng đã nhận xét: "Cuộc sống của Hồ Chí Minh, về vật chất là một cuộc sống cần kiệm như mọi người đều biết. Song về văn hoá, đó là một cuộc sống rất giàu đẹp. Giàu đẹp vì biết sống vì con người, vì mọi người; giàu đẹp vì biết tìm hạnh phúc thanh cao trong sự gắn bó với con người và thiên nhiên. Cuộc sống của Hồ Chí Minh là cuộc sống của con người rất văn minh"⁽¹⁷⁾.

B.Đ.P

Chú thích:

- 1) Hồ Chí Minh - Toàn tập. Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1995, T.1, tr479, 478.
- 2) Phạm Văn Đồng. Hồ Chí Minh - Quá khứ, hiện tại và tương lai. Nxb Sự thật, Hà Nội, 1991, T.1, tr 43.

(Xem tiếp trang 63)

Quảng Nam, Bình Trị Thiên nữa.

Từ những điều nêu trên chúng tôi thấy nghiên cứu nhà ở dân gian truyền thống miền Trung nên đứng ở xứ Quảng nhìn ra phía Bắc Hải Vân với kiến trúc cung điện, xa hơn là nông thôn Thừa Thiên Huế, Quảng Trị (nhà Rọi, nhà Rường, nhà Mái xông) và về phía Nam quay vào Quảng Ngãi, Bình Định (nhà Lá Mái). Cuối cùng việc gọi tên các kiểu nhà xưa cần có sự giúp đỡ của nhà ngôn ngữ học nghiên cứu đặc trưng về cách phát âm và ngữ nghĩa của từng vùng.

N.T.H

Chú thích:

1) Tại Việt Nam với các kiến trúc là nhà ở chủ yếu có hai kỹ thuật chịu lực:

- Một, trên các cột (cột chôn xuống đất hay cột có đế)

- Hai, chịu lực trên thân tường - nhà của dân tộc Hà Nhì gọi là nhà Trình Tường. Nếu phân chia loại nhà theo các nhà nghiên cứu Nhật Bản là nhà dân gian truyền thống ở Huế đã có 3 loại: Nhà Rường, Nhà Rọi và nhà Phố là không hợp lý. Bởi lẽ về phương diện kỹ thuật học thì việc phân loại nhà Rường và nhà Rọi là đúng, nhưng thêm nhà Phố thì lạc qua về vị trí dựng nhà và công năng sử dụng, mà ta biết nhà Phố ở trong nội và ngoại thành Huế cũng là nhà Rường.

2) Đọc "Kiến trúc phố cổ Hội An Việt Nam", Nhà xuất bản Thế giới, Hà Nội, 2003. Chương 10: Đặc trưng kiến trúc của nhà phố cổ Hội An - những yếu tố nào cần thiết phải bảo tồn (trang 169 - 171) thuộc Viện Nghiên cứu Văn hoá Quốc tế Trường Đại Học Nữ Chiêu Hoà, Nhật Bản.

3) Có một loại nhà kết hợp giữa Rường và Rọi gọi là Thượng Rường Hạ Rọi, kiểu nhà này có ba cột và ba trụ gắn đứng trên dầm (cột giữa đỡ quá giang, trên lưng quá giang là trụ đội đỡ kèo nóc).

4) Khi phỏng vấn cụ Đình Thạch - một người thợ mộc thuộc phường mộc ở làng Vân Hà, xã Tam Thành, huyện Tam Kỳ nổi tiếng về thi công những ngôi nhà ở phía Nam Quảng Nam (các huyện Thăng Bình, Tam Kỳ, Tiên Phước) đến tận Quảng Ngãi, thì được biết rằng khi nhà Lá Mái bị cháy thì người ta chỉ cần đốt đồng lửa nhỏ bên trong nhà để tạo nên sự cân bằng về áp suất không khí không cho luồng lửa tấp vào trong nhà và dĩ nhiên phần mái tranh bên trên cứ cháy, phần mái đất ở giữa ngăn cách rất an toàn cho bộ khung chạm trổ đẹp ở bên dưới cũng như vật dụng quý giá ở bên trong nhà.

Đọc thêm: - Về nhà Lá Mái ở Quảng Nam cùng tác giả đăng trên *Tạp chí Văn hoá Quảng Nam*, 2003.

- Nhà ở dân gian cổ truyền Quảng Nam cùng tác giả đăng trên *Tạp chí Kiến trúc Việt Nam*, số 9/2004.

(Tiếp trang 38)

3) Võ Nguyên Giáp. *Tư tưởng Hồ Chí Minh - Anh hùng giải phóng dân tộc, nhà văn hoá lớn*. Nxb Sự thật, Hà Nội, 1993, tr.66.

4) Gabriel Còncô. *Giải phẫu chiến tranh Việt Nam, Mỹ và kinh nghiệm lịch sử mới*. N.Y.1985, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội, 1989, tr.41.

5) Hồ Chí Minh. Sđd, T.5, tr.107.

6) Hồ Chí Minh. Sđd, T.10, tr.103.

7) *Hồ Chí Minh sống mãi trong trái tim nhân loại*. Nxb Lao động, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội, 1993, tr.26.

8) *Hồ Chí Minh sống mãi trong trái tim nhân loại*. Nxb Lao động, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội, 1993, tr.36.

9) Xem: Giáo sư Xuân Kỳ (chủ biên). *Phương pháp và*

phong cách Hồ Chí Minh. Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr. 233.

10) *Hồ Chí Minh sống mãi trong trái tim nhân loại*. Sđd, tr. 111.

11) *Hồ Chí Minh sống mãi trong trái tim nhân loại*. Sđd, tr. 109.

12) Hồ Chí Minh. Sđd, T. 12, tr. 222, 555.

13) Phạm Văn Đồng. *Hồ Chí Minh - Quá khứ, hiện tại và tương lai*. Sđd, tr.62.

14) Hồ Chí Minh. Sđd, T.5, tr.259.

15) Hồ Chí Minh. Sđd, T.5, tr.267.

16) Hồ Chí Minh. Sđd, T.12, tr.213.

17) Phạm Văn Đồng. *Hồ Chí Minh - Quá khứ, hiện tại và tương lai*. Sđd, tr.50.

SUMMARY: HO CHI MINH STYLE – A VALUE OF NATIONAL CULTURAL HERITAGE (BUI DINH PHONG)

With the research on intellectual, emotion, action, ideology, private life of great culturist HO CHI MINH, the author comes to the general conclusion: HO CHI MINH style is a complete one inclusive of behavior, ways of working, ways of thinking and speaking, life style. HO CHI MINH style contains the value of Nation's cultural heritage.